

הזה, ואתה קורא ומתפעל מן הגדלות שבמשפחות הזאת, ואתה גוהה ומחנה עצמך מסגנון שחוטמו וחתם הכלל, ואותה שעה כולו אומר ייחוד, ואין לו תואר אלא זה בלבד — סגנונו של עגנון

(כמלאת 50 שנה ליצירתו)

שרטוטים לדמותו של ש"י עגנון

מאת י. זמורה

הפרוזה של עגנון, שתכנה ארטרוב, סר כובד, וכבוד, ולבושה שיראים ללא רבב, רכת גם במאור פנים, שפן חוט ענין של הזמור משוך על כל הדברים ופניו כמעט חיוכו של חכם ונבון דברים, שהוא קפדן כלפי עצמו וכלפי זולתו, אבל גם הסליחה היא סמל הזה נפשו, מאפין בו מן התורה שקנה ומקנה לרבים, אין מאמין גדול באלו הים ובשלמו, באדם וביסוד המוסרי, אלא אמ' יש בו גם מידה'מו של סקאפס'יס, זו שולא התוכחה המלב הקת ביותר לכוח חושב, להשקפה של לוסוסית, לתרבות עמוקה, מעודנת ומ' עדנת, וסיפוריו של ש"י עגנון, בקסנים כגדולים, אתה קורא בהם קריאה רצינית הדורשת איסוף המוח והרגש, ואר תה שעה אתה מתמלא נחת וחיוך מת' קשר על שפתוך ממאור הפנים של המ' ספר, מנעימת ההומור הטובה הנשקפת מדבריו, מעלותיו המיוחדות הן של האדם ושל האמן העושות פרוזה זו מקור לתורה, לחכמה ולנחת'רות, לתר' וות'הנפש.

התבוננותו של ש"י עגנון — בא לו, דווקא מתוך שבריה מן הייחוד, התכוון להיות שוב אחד-מני-רבים וברי קש לתמשיך בדרך, בעלי-המחב"רים" בישראל מדור דור, — הלא הוא סגנון ספרייה'יראים, זה שהוא עממי והיה כמעט לסגנון לאומי, ואם כי יש בסגנון זה איזו אויזות, ודרכו הפכה ל"נוסח" — לא יקשה לבקי בדבר לתבחין בין כשרון לבין העדר-הכשרון אצל "בעלי-המחברים", והוא יודע בב' וירות שזיו ביניהם לא מעטים חכמי סגנון ואמני-לשון, שונים ונבדלים איש מחברו, הלו ביניהם שכתבו בתוך "שא" לות"השבות" פוקי פרוזה למרפת, ממש סיפורים קצרים רבי ענין, מעצבי דמות של חיים בינו לבינה, ודמות חיי הכלכלה באותו זמן, והיו ביניהם שכתבו פוקי הלכה והם כמסות עיוניות לכל דבר, ואין צריך לאמר ההקדמות הכתובות בחרוזים נאים והולמים מאד את הנוסח של שירי-הזמנות, בא ש"י עגנון ויצק מטבע חדש של סגנון" היראים, במזוג איתו עם שמינית שב' שמינית של סגנון פרודאי בן הזמן

אינו מכיר לדעת טיפוס אחד או סר פוסים אחדים, אלא הוא נפגש עם אוכלוסיה רבת-פנים ומשופעת במעשים, בחגות, במאורעות גדולים וקטנים, טאורעות גדולים שהם קט"נים וקטנים שהם גדולים — הכל לפי מידת המחשבה בהם ועמקות מעמם. ש"י עגנון אינו בורר לו את הבריות הטיפוסיים במיוחד ואינו להוט אחרי התופעה האכסוסית דווקא, כי לדידו כל אדם, טיפוס"י הוא, אם אתה מיטיב לדאות לגוסו ולנפשו, אם אתה מבחין במחשבתו ובדרכה, באפני דיבוריו וב' אחד המאמין באדם, הודיש צדק מידו, מתדיין עמי, מחבבו על טובו ומגנה רשעותו — הרי שהאמונה היא יסודו של האיש הזה, יסוד איתן עד כדי כך, שאפילו כשרונו האמנותי דבק ביסוד זה וצנק היסנו, וכאן שוב ייחודו רב' המשקל של ש"י עגנון, שאין דתיותו נבדלת מיכולתו האמנותית ואין הן פועלות תחילה בנסרד ורק לאחר-מ' שה ביחוד, אלא תמיד מוזגות הן זו בזו, כלומר, אף אמונתו מאמינת, רלי' אל גופם ומשטיעך את דסקם, גיוזית היא.

אלא אפילו רוח הנשבת (מאויב לאר הבי) — דו"שיח לה עם המחבר, והפגישה ביניהם אינה מחוזה בלבד, אלא כמרה כמו דרמה, כל יצירתו הסיפורית של ש"י עגנון אינה בחינת כתיבה בשביל הקורא, אלא היא בפרוש דיבור חי עם נפשו, וכאילו הוא סח שיחה על אוניו.

הנשוא — הוא-הוא הנושא היחיד בכל סיפוריו של ש"י עגנון, משום-כך אין כמעט בשום סיפור שלו, אם קצר ואם ארוך, נושא אחד ותו לא — אלא יש בו תמיד הרבה נושאים, ואי ננו מגזימים במאום באמרנו, שכמעט כל משפט ומשפט יש בו מרכז לעצמו והוא נושא מיוחד, כל הפרטים הם בחזקת כללים בזכות אפיו של המספר לשוות משקל לכל הנאמר על ידו, בתוקף התודעה המניעה את צירופו של כל פסוק יפסוק, וזה כוחו הגדול של ש"י עגנון — הרצאתו סיפורית היא ושרוסת, יבאותה שעה עצמה יש במשפטי הבורדים לעצמם מתמציתם של אמרות ושל סתגנוני-חכמת, ועלי-כן, — כל הקורא בסיפוריו של ש"י עגנון,

בידך לדאות בצמיחת עצי-הפרי, בני ביטח הפרי ובפריחתו, להשביע עינך בירקות הסובבת, להנעים נשימתך בריחות ולהרטיט את כל חויתך מתחר' שת הגידיל והאורגניות שבטבע.

דרך-הסיפור של ש"י עגנון — כדרך תהליכה של המחשבה שלעולם אין הוא מחוזה מראש ואין הוא יודע לחושב עצמו, אתה פותח בהרואר בלתי צפוי כמעט, וכאילו שלא מן הענין, ומתאום קופץ עליו הרואר אחד שדומה כי ארוב ארב לראשון, ושניהם גוררים אחריהם הרהורים ובני-הרהורים אח"ריה מהם שבאים במישקים ומהם בע' קיפים, וכולם מעורבים"זה בזה, נוש' אים ונותנים, מאשרים-אחד או משנהו או מפריכים זה את זה, חוזרים על עקבותיהם וכמו ארספים דבריו ששכ' חו במהלכם, ושוב באים ומרחיקים לל' כת, מצטרפים יחד ומציעים בצוותא לאתנהא, — והיא היא המחשבה הא' חת, זו הבנויה והשלמה, שכאילו תוכ' ננה מראש והוקמה על תלה, לפי חש' בון בודק ומנוסה מלכתחילה, וההבדל בין מספר שיש עמו מחשבה מן המה' שבות וואו מספר לך, בכוחה ובעזר' תה, סיפור מאורעות, זה או אחר, לבין ש"י עגנון, המספר את המחשבה עצמה על כל תהליכה, בעזרת מאורעות — כמוהו כהבדל בין מי שמביאך לביתו ומגיש לך פרי בשל, יפה-טראה ומ' שובח-טעם, בכלי מן הכלים, והוא גם קולף את קליפתו, ואף נוחן בידך כלי לאחוז בו, ילא נשאר לך אלא ליתנות הימנו הנאה מוכנה ועומדת מראש — לבין מי שמביאך אל גנו, נותן שדות